

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۱	سخن ناشر
۲۳	آشنایی با مؤلف
۲۴	زندگی علمی شیخ
۲۵	شیخ در دانشگاه اسلامی مدینه
۲۵	تألیفات
۲۶	بیماری و وفات
۲۸	سخنی از دبیر کل رابطه العالم الاسلامی
۳۱	مقدمه مؤلف
۳۳	موقعیت جغرافیایی قبائل عرب
۳۳	موقعیت اعراب
۳۴	طوایف اعراب
۴۳	نحوه حکومت و رهبری عربها
۴۳	پادشاهان یمن
۴۶	پادشاهی در حیره
۴۸	پادشاهان شام
۴۹	حکومت حجاز
۵۷	سایر حکومت‌های عربی
۵۸	اوضاع سیاسی عربها
۶۰	ادیان اعراب
۷۱	اوضاع دینی جزیره العرب
۷۳	سیمای جوامع دوره جاهلیت
۷۳	اوضاع اجتماعی
۷۷	اوضاع اقتصادی

۷۷	اوضاع اخلاقی
۸۱	نسب و خانواده پیامبر خدا ﷺ
۸۲	خانواده پیامبر ﷺ
۸۵	حفر چاه زمزم
۸۵	ماجرای اصحاب فیل
۹۱	پیامبر ﷺ از تولد تا بعثت
۹۱	ولادت پیامبر ﷺ
۹۲	محمد در قبیله بنی سعد
۹۵	بازگشت به آغوش مادر مهربان
۹۵	در پناه پدر بزرگ مهربان
۹۶	محمد ﷺ در دامان عموی مهربان
۹۶	با چهره اش، از ابرها طلب باران می شود
۹۷	بحیرای راهب
۹۸	جنگ فجار
۹۸	حلف الفضول
۹۸	در پی کسب و کار
۱۰۰	ازدواج با خدیجه
۱۰۱	بازسازی کعبه و موضوع حکمیت
۱۰۳	خلاصه ای از زندگی پیامبر ﷺ قبل از بعثت
۱۰۶	در سایه نبوت و رسالت
۱۰۶	در غار حرا
۱۰۷	نزول وحی
۱۱۱	انقطاع وحی
۱۱۲	انواع و اقسام وحی
۱۱۴	دعوت به سوی خدا و مواد آن
۱۱۷	مراحل دعوت
۱۱۷	دعوت مخفی

۱۱۸	مسلمانان پیشگام
۱۱۹	نزول حکم نماز
۱۲۰	باخبر شدن قریش از دعوت، به صورت اجمالی
۱۲۲	مرحله دوم، دعوت علنی
۱۲۲	نخستین فرمان برای علنی کردن دعوت
۱۲۲	دعوت خویشاوندان
۱۲۳	بر فراز کوه صفا
۱۲۵	آشکار شدن حق و واکنش مشرکین
۱۲۶	نمایندگان قریش در خانه ابوطالب
۱۲۷	رایزنی قریش برای مبارزه با دعوت
۱۲۹	روشهای گوناگون برای مقابله با دعوت اسلامی
۱۴۲	خانه ارقم
۱۴۳	هجرت اول به حبشه
۱۴۴	دومین هجرت به حبشه
۱۴۷	نیرنگ قریش برای بازگرداندن مهاجرین از حبشه
۱۵۱	سران قریش بار دیگر نزد ابوطالب می روند
۱۵۲	دسیسه نابود کردن پیامبر
۱۵۶	مسلمان شدن حمزه ﷺ
۱۵۷	مسلمان شدن عمر بن خطاب ﷺ
۱۶۳	نماینده قریش نزد رسول خدا
۱۶۶	ابوطالب خاندان هاشم و خاندان عبدالمطلب را جمع کرد
۱۶۷	تحریم اقتصادی - اجتماعی
۱۶۸	پیمان ستمگری و جفاکاری
۱۶۸	سه سال در شعب ابوطالب
۱۶۹	نقض پیمان
۱۷۲	آخرین مراجعه قریش به ابوطالب
۱۷۶	وفات خدیجه رضی الله عنها

۱۷۷	تهاجم غم و اندوه
۱۷۸	ازدواج با سوده رضی الله عنها
۱۷۸	عوامل پایداری و ثبات مسلمانان
۱۹۰	گسترش دعوت اسلام، در خارج از مکه
۱۹۰	پیامبر ﷺ در طائف
۱۹۶	عرضه اسلام به قبایل و افراد
۱۹۶	قبایلی که اسلام به آنها عرضه شد
۱۹۸	مسلمانان غیر مکی
۲۰۳	شش مرد پاک طینت یثربی
۲۰۵	ازدواج پیامبر ﷺ با عایشه رضی الله عنها
۲۰۵	اسراء و معراج
۲۱۲	بیعت عقبه اول
۲۱۳	سفیر اسلام در مدینه
۲۱۳	موفقیت چشمگیر
۲۱۶	بیعت عقبه دوم
۲۱۷	آغاز مذاکره
۲۱۸	مواد پیمان
۲۱۹	تأکید دوباره بر اهمیت پیمان و عواقب خطرناک آن
۲۲۱	چگونگی بیعت
۲۲۲	دوازده نماینده
۲۲۳	افشای پیمان عقبه
۲۲۳	آمادگی انصار برای جنگ با قریش
۲۲۴	شکایت سران قریش به بزرگان یثرب
۲۲۴	تعقیب بیعت کنندگان
۲۲۵	پیشگامان هجرت
۲۲۹	اجتماع قریش در دار الندوه
۲۳۱	رأی ناجوانمردانه دار الندوه مبنی بر قتل پیامبر

۲۳۳	هجرت پیامبر ﷺ
۲۳۳	محاصره منزل پیامبر ﷺ
۲۳۵	پیامبر ﷺ خانه اش را ترک می کند
۲۳۶	در غار ثور
۲۳۷	دو یار غار
۲۳۹	در راه مدینه
۲۴۶	ورود به قباء
۲۴۹	ورود پیامبر ﷺ به مدینه
۲۵۱	زندگی در مدینه
۲۵۲	اوضاع و احوال مدینه در زمان هجرت
۲۶۱	ساختن جامعه جدید
۲۶۱	ساختن مسجد النبی
۲۶۳	پیمان برادری میان مسلمانان
۲۶۵	میثاق همبستگی اسلامی
۲۶۶	آثار معنویت در جامعه
۲۷۰	پیمان با یهود
۲۷۳	نبردهای خونین
۲۷۳	کارشکنیهای قریش
۲۷۴	بستن راه مسجد الحرام
۲۷۶	اذن جهاد
۲۷۷	غزوه ها و سریه های پیش از جنگ بدر
۲۷۸	سریه سیف البحر
۲۷۸	سریه رابغ
۲۷۸	سریه خرار
۲۷۹	غزوه ابواء یا ودان
۲۸۰	غزوه بواط
۲۸۰	غزوه سفوان

۲۸۰	غزوه ذی العشره
۲۸۱	سریه نخله
۲۸۸	غزوه بدر - نخستین جنگ سرنوشت ساز در تاریخ اسلام
۲۸۸	انگیزه جنگ
۲۸۸	تعداد سپاه اسلام و تقسیم فرماندهیها
۲۸۹	حرکت سپاه اسلام به سوی بدر
۲۹۰	هشدار جارچی در مکه
۲۹۰	اهل مکه آماده جنگ می شوند
۲۹۰	چگونگی آرایش نظامی سپاه مکه
۲۹۱	مسئله قبایل بنی بکر
۲۹۱	حرکت لشکر مکه
۲۹۲	رهایی کاروان تجارتی قریش
۲۹۲	دودستگی در لشکر مکه
۲۹۳	حساسترین موقعیت سپاه اسلام
۲۹۳	مشورت و رایزنی با صحابه
۲۹۵	ادامه حرکت سپاه اسلام
۲۹۶	گشت زنی رسول خدا برای کشف اخبار
۲۹۷	بارش باران
۲۹۷	استقرار لشکر اسلام
۲۹۸	مقر فرماندهی
۲۹۹	آماده باش لشکر
۳۰۰	سپاه مکه در آستانه اختلاف
۳۰۲	صف آرایی دو لشکر در مقابل یکدیگر
۳۰۴	ساعت صفر و آغاز جنگ
۳۰۴	جنگ تن به تن
۳۰۵	یورش همگانی
۳۰۵	راز و نیاز رسول خدا ﷺ

۳۰۷	یورش پیروزمندانه
۳۰۹	فرار شیطان از میدان جنگ
۳۰۹	شکست قطعی کفار
۳۱۰	پایداری ابو جهل
۳۱۰	کشته شدن ابو جهل
۳۱۲	حماسه سازی صحابه در جنگ بدر
۳۱۶	کشته های دو طرف
۳۱۷	بازتاب شکست قریش در مکه
۳۱۹	بازتاب خبر پیروزی در مدینه
۳۲۰	اختلاف در غنایم
۳۲۱	ورود سپاه پیامبر به مدینه
۳۲۲	استقبال از پیامبر ﷺ
۳۲۳	اسیران جنگی
۳۲۵	جنگ بدر به روایت قرآن
۳۲۷	رویدادهای پراکنده
۳۲۸	تحرکات نظامی در فاصله جنگ بدر تا احد
۳۲۹	غزوه بنی سلیم در منطقه کدر
۳۳۰	توطئه ترور پیامبر ﷺ
۳۳۲	غزوه ی بنی قینقاع
۳۳۳	نمونه ای از نیرنگهای یهودیان:
۳۳۴	پیمان شکنی بنو قینقاع
۳۳۶	محاصره، تسلیم و آوارگی بنی قینقاع
۳۳۷	غزوه سویق
۳۳۹	غزوه ذی امر
۳۳۹	ترور کعب بن اشرف
۳۴۴	غزوه بحران
۳۴۴	سریه زید بن حارثه

جنگ احد

- ۳۴۶ آماده باش قریش برای انتقام جویی
 ۳۴۶ سازماندهی لشکر قریش
 ۳۴۷ حرکت لشکر مکه
 ۳۴۸ آماده باش مسلمانان
 ۳۴۸ سپاه مکه در نزدیکیهای مدینه
 ۳۴۹ تشکیل شورای مشورتی برای دفاع از مدینه
 ۳۴۹ سازماندهی سپاه اسلام
 ۳۵۰ بازدید لشکر
 ۳۵۲ سپری کردن شب در بین راه
 ۳۵۲ سرپیچی عبدالله بن ابی و هوادارانش
 ۳۵۳ ادامه حرکت به سوی احد
 ۳۵۴ برنامه دفاعی مسلمانان
 ۳۵۵ قهرمان پروری رسول خدا
 ۳۵۷ سازماندهی سپاه قریش
 ۳۵۷ مانورهای سیاسی قریش
 ۳۵۸ تلاش زنان قریش
 ۳۵۹ نخستین آتش جنگ
 ۳۶۰ تمرکز نبرد در اطراف پرچمداران قریش
 ۳۶۰ پیکار در صحنه های دیگر میدان نبرد
 ۳۶۲ شهادت شیر خدا، حمزه علیه السلام
 ۳۶۳ از آغوش همسر به میدان جنگ
 ۳۶۴ نقش تیراندازان در جنگ
 ۳۶۵ شکست مشرکان
 ۳۶۵ اشتباه فاجعه آمیز تیراندازان
 ۳۶۶ حمله غافلگیرانه خالد بن ولید
 ۳۶۷ موضع شجاعانه پیامبر صلی الله علیه و آله در مقابل حمله غافلگیرانه دشمن

- ۳۶۸ پراکندگی صفوف مسلمانان
 ۳۷۰ شدت جنگ در اطراف رسول خدا صلی الله علیه و آله
 ۳۷۱ سخت ترین لحظه زندگی رسول خدا صلی الله علیه و آله
 ۳۷۵ جمع شدن صحابه در اطراف پیامبر صلی الله علیه و آله
 ۳۷۶ افزایش فشار مشرکان
 ۳۷۷ قهرمانیهای بی نظیر
 ۳۷۹ شایعه شهادت پیامبر صلی الله علیه و آله و تأثیر آن بر جنگ
 ۳۷۹ حضور دوباره پیامبر صلی الله علیه و آله در عرصه فرماندهی
 ۳۸۰ کشته شدن ابی بن خلف
 ۳۸۱ کمک طلحه به پیامبر صلی الله علیه و آله
 ۳۸۱ آخرین یورش مشرکان
 ۳۸۲ مثله کردن شهدا
 ۳۸۳ میزان آمادگی سپاه مسلمانان تا پایان جنگ
 ۳۸۴ پیامبر صلی الله علیه و آله در شعب احد
 ۳۸۵ شماتت ابوسفیان و پاسخ عمر رضی الله عنه
 ۳۸۶ قرار جنگی دوباره در بدر
 ۳۸۶ آگاهی از موقعیت مشرکین
 ۳۸۷ جستجوی شهدا و رسیدگی به مجروحین
 ۳۸۸ خاکسپاری شهدا
 ۳۹۰ دعا و ثنای رسول خدا
 ۳۹۱ در راه بازگشت به مدینه
 ۳۹۳ ورود پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه
 ۳۹۳ شمار کشته های طرفین
 ۳۹۴ حالت آماده باش در مدینه
 ۳۹۴ غزوه حمراء الأسد
 ۳۹۸ گزارش تحلیلی قرآن از جنگ احد
 ۴۰۰ دستاوردهای جنگ احد

از احد تا احزاب

- ۴۰۲ سربه ابی سلمه
 ۴۰۳ سربه عبدالله بن انیس
 ۴۰۳ ماجرای رجیع
 ۴۰۴ حادثه غم انگیز بئر معونه
 ۴۰۷ غزوه بنی نضیر
 ۴۰۹ غزوه نجد
 ۴۱۳ غزوه بدر ثانی
 ۴۱۵ غزوه دومه الجندل
 ۴۱۶ جنگ احزاب یا خندق
 ۴۱۷ غزوه بنی قریظه
 ۴۳۱ کشته شدن سلام بن ابی الحقیق
 ۴۳۸ سربه محمد بن مسلمه
 ۴۴۰ غزوه بنولحیان
 ۴۴۲ سربه های پیاپی دیگر
 ۴۴۳ **غزوه بنی مصطلق یا غزوه مرسیع**
 ۴۴۶ نقش منافقان پیش از غزوه بنی المصطلق:
 ۴۴۸ عملکرد منافقان در جنگ بنی مصطلق
 ۴۵۲ این گفتار منافقان که: اشراف مدینه، فرومایگان را بیرون خواهند کرد
 ۴۵۲ ماجرای افک
 ۴۵۵ سربه های پس از غزوه مرسیع
 ۴۵۸ **صلح حدیبیه**
 ۴۶۲ انگیزه عمره حدیبیه
 ۴۶۲ اعلان بیرون شدن مسلمانان
 ۴۶۲ حرکت مسلمانان به سوی مکه
 ۴۶۳ ممانعت قریش از رفتن مسلمانان به زیارت خانه خدا
 ۴۶۳ پرهیز پیامبر ﷺ از نبرد خونین

- ۴۶۴ میانجیگری بدیل میان پیامبر ﷺ و قریش
 ۴۶۵ نمایندگان قریش نزد پیامبر ﷺ:
 ۴۶۶ ناکامی جنگ افروزان
 ۴۶۷ عثمان بن عفان، سفیر پیامبر ﷺ به سوی قریش
 ۴۶۸ شایعه کشته شدن عثمان ﷺ و انگیزه بیعت رضوان
 ۴۶۹ صلح حدیبیه و مواد آن
 ۴۷۰ بازگرداندن ابوجندل
 ۴۷۱ بیرون آمدن از احرام عمره
 ۴۷۱ خودداری پیامبر از بازگرداندن زنان مهاجر
 ۴۷۳ دستاوردهای صلح حدیبیه
 ۴۷۵ نگرانی مسلمانان و موضعگیری عمر در قبال صلح حدیبیه
 ۴۷۶ حل مشکل مستضعفان
 ۴۷۷ اسلام آوردن عده ای از قهرمانان قریش
 ۴۷۸ **مرحله جدید دعوت و جهاد**
 ۴۷۹ نامه نگاری به پادشاهان و فرمانروایان
 ۴۷۹ نامه پیامبر به نجاشی پادشاه حبشه
 ۴۸۳ نامه به مقوقس پادشاه مصر
 ۴۸۵ نامه به خسرو، پادشاه ایران
 ۴۸۶ نامه به قیصر روم
 ۴۹۰ نامه به منذر بن ساوی
 ۴۹۱ نامه ای به هودنه بن علی فرمانروای یمامه
 ۴۹۲ نامه به حارث بن ابی شمر غسانی فرمانروای دمشق
 ۴۹۲ نامه به فرمانروای عمان
 ۴۹۶ **فعالیت های نظامی و رزمی مسلمانان پس از صلح حدیبیه**
 ۴۹۶ غزوه غابه یا ذی قرد
 ۴۹۸ فتح خیبر
 ۴۹۸ انگیزه این غزوه

۴۹۹	حرکت به سوی خیبر
۴۹۹	شمار لشکریان اسلام
۵۰۰	جاسوسی منافقان برای یهودیان
۵۰۰	در راه خیبر
۵۰۱	ماجرای بین راه
۵۰۲	لشکر مسلمانان پشت باروهای خیبر
۵۰۳	آمدادگی رزمی و قلعه های خیبر
۵۰۵	آغاز جنگ و فتح قلعه ناعم
۵۰۷	فتح قلعه صعب بن معاذ
۵۰۷	فتح قلعه زبیر
۵۰۸	فتح قلعه ابی
۵۰۸	فتح قلعه نزار
۵۰۹	فتح بخش دوم خیبر
۵۱۰	مذاکرات صلح
۵۱۰	کشتن دو فرزند ابی الحقیق به خاطر پیمان شکنی
۵۱۱	تقسیم غنائم
۵۱۲	آمدن جعفر بن ابی طالب و اشعریان
۵۱۳	ازدواج پیامبر با صفیه
۵۱۴	ماجرای گوسفند زهر آلود
۵۱۵	کشته شدگان دو طرف در نبردهای خیبر
۵۱۵	فتح فدک
۵۱۶	وادی القری
۵۱۷	فتح تیماء
۵۱۷	بازگشت به مدینه
۵۱۸	سریه ابان بن سعید
۵۱۹	غزوه ذات الرقاع
۵۲۴	عمرة القضاء

۵۲۸	جنگ مؤته
۵۲۹	انگیزه جنگ مؤته
۵۲۹	امیران سپاه اسلام
۵۳۰	وداع پیامبر با سپاه اسلام
۵۳۱	حرکت سپاه اسلام
۵۳۱	تشکیل شورای مشورتی در معان
۵۳۱	پیشروی سپاه اسلام به سوی دشمن
۵۳۲	آغاز جنگ و جایگزینی فرماندهان
۵۳۳	پرچم در دست شمشیری از شمشیرهای خدا
۵۳۴	پایان جنگ
۵۳۵	کشته های دو طرف
۵۳۵	بازتاب این جنگ
۵۳۶	سریه ذات السلاسل
۵۳۷	سریه ابوقناده به خضره
۵۳۸	فتح مکه
۵۳۸	انگیزه فتح مکه
۵۴۰	ملاقات ابوسفیان با پیامبر به قصد تجدید پیمان
۵۴۲	آماده باش جنگی و تلاش برای حفاظت اطلاعات
۵۴۴	حرکت سپاه اسلام به سوی مکه
۵۴۶	سپاه اسلام در مرالظهران
۵۴۶	ابوسفیان بن حرب در محضر پیامبر خدا ﷺ
۵۴۸	حرکت سپاه اسلام از مرالظهران به سوی مکه
۵۴۹	رؤیت ناگهانی سپاه اسلام توسط قریش
۵۵۰	سپاه اسلام در ذی طوی
۵۵۱	ورود سپاهیان اسلام به مکه
۵۵۱	ورود پیامبر ﷺ به مسجدالحرام
۵۵۲	نماز گزاردن رسول خدا ﷺ و ایراد سخنرانی در برابر قریش

۵۷۸	مأمورین جمع آوری زکات
۵۷۹	سریه ها
۵۸۴	غزوه تبوک
۵۸۴	انگیزه این جنگ
۵۸۵	آمدگی رومیان و غسانیان برای جنگ با مسلمانان
۵۸۷	اخبار ویژه جنگ
۵۸۷	خطرناک شدن بیش از حد اوضاع
۵۸۷	تصمیم قاطعانه پیامبر ﷺ
۵۸۸	اعلام آمادگی برای جنگ با رومیان
۵۸۸	پیشی گرفتن مسلمانان از یکدیگر
۵۹۰	حرکت سپاه اسلام به سوی تبوک
۵۹۲	سپاه اسلام در تبوک
۵۹۳	بازگشت سپاه اسلام به مدینه
۵۹۴	ماجرای برجای ماندگان
۵۹۶	آثار و نتایج غزوه تبوک
۵۹۷	نزول آیات قرآن در مورد غزوه تبوک
۵۹۷	برخی از رویدادهای مهم سال نهم هجری
۵۹۸	ابوبکر سرپرست کاروان حج
۵۹۹	نگاهی به غزوات پیامبر ﷺ
۶۰۲	مردم گروه گروه، به دین خدا می گروند
۶۰۳	هیأت‌های نمایندگی
۶۱۹	پیروزی دعوت اسلامی و بازتاب آن
۶۲۳	حجة الوداع
۶۳۰	آخرین سریه اعزامی رسول خدا ﷺ
۶۳۱	رحلت رسول خدا ﷺ
۶۳۱	مقدمات جدایی
۶۳۲	آغاز بیماری

۵۵۳	بازگرداندن کلید خانه کعبه به کلیددار سابق آن
۵۵۴	اذان بلال بر بام کعبه
۵۵۴	نماز فتح یا نماز شکرانه
۵۵۴	حکم اعدام جنایتکاران
۵۵۶	مسلمان شدن صفوان بن امیه و فضاله بن عمیر
۵۵۶	سخنرانی پیامبر ﷺ در روز دوم فتح
۵۵۷	نگرانی انصار از اقامت رسول خدا در مکه
۵۵۸	بیعت مردم مکه با پیامبر
۵۵۹	سریه هایی که پیامبر پس از فتح مکه گسیل کرد
۵۶۳	مرحله سوم و آخرین مرحله دعوت پیامبر ﷺ
۵۶۳	غزوه حنین
۵۶۴	مسیر دشمن و فرود آمدنش در اوطاس
۵۶۴	پیشنهاد پیرمرد جنگ آزموده
۵۶۵	نیروهای اطلاعاتی دشمن
۵۶۶	نیروهای اطلاعاتی پیامبر ﷺ
۵۶۶	عزیمت پیامبر ﷺ از مکه به سوی حنین
۵۶۷	غافلگیر شدن سپاه اسلام
۵۶۸	بازگشت مسلمانان و گرم شدن تنور جنگ
۵۶۹	شکست دشمن
۵۶۹	عملیات تعقیب و گریز
۵۷۰	غنایم این جنگ
۵۷۰	غزوه طائف
۵۷۲	تقسیم غنائم در جعرانه
۵۷۴	ناراحتی انصار از نحوه تقسیم پیامبر ﷺ
۵۷۵	ورود نمایندگان هوازن
۵۷۶	ادای عمره و بازگشت به مدینه
۵۷۸	سرایا و مأموریت‌های پس از بازگشت از غزوه فتح

سخن ناشر

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله وعلى آله وصحبه أجمعين.

در صفحات تاریخ بشریت، و آثار بجای مانده از ادوار گذشته زندگی انسانها بر این کره خاکی، از فراغه و پادشاهان بسیاری نام برده شده که هر یک در زمان خود، به پیروزیهای چشمگیری نایل آمده اند. هر چند آنان، در زمان خود، از قدرت و مکتب زیادی برخوردار بودند، اما همه ی آنها رفتند و رؤیای جاودانه زیستن را با خود به گور بردند، و تنها چیزی که از آنان در جریده عالم، باقی ماند، آثاری باستانی و گزارشهایی تاریخی است که مایه ی عبرت است. آری! آنان، با آن همه خدَم و حشم رفتند و عبرت جهانیان گشتند.

در این میان مشاهده می کنیم که نام و اثر کسی ماندگار است که از گرسنگی، به شکمش سنگ می بست و بر بستری خشن از لیف خرما می خوابید؛ او، کسی جز محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم نیست که نامش از کران تا کران عالم را فرا گرفته و همانندش در تاریخ دیده نشده و پس از این نیز مشاهده نخواهد شد، رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در مدت بیست و سه سال، دعوت و جهاد و تلاش، پیام نجات بخش اسلام را تبلیغ کرد و توفیق یافت ندای دعوت اسلامی را در جزیره العرب و سرزمینهای مجاورش، طنین انداز نماید، و افرادی را در مکتب خویش، پرورش دهد که نمونه اش، در تاریخ تکرار نخواهد شد، بدین سان رسول گرامی صلی الله علیه و آله وسلم بشریت را از سر درگمی رها کند و آنان را به راه سعادت و رستگاری رهنمون گردید.

آخرین هفته

پنج روز قبل از وفات

چهار روز قبل از وفات

سه روز قبل از وفات

یک یا دو روز قبل از وفات

یک روز قبل از وفات

آخرین روز زندگی پیامبر ﷺ

حالت احتضار

فشار غم و اندوه بر اصحاب

واکنش عمرؓ

واکنش ابوبکرؓ

خاکسپاری پیکر مطهر رسول اکرم ﷺ

خانواده پیامبر ﷺ

خدایچه بنت خویلد

سوده بنت زمعه

عائشه دختر ابوبکر صدیق (رضی الله عنهما)

حفصه دختر عمر (رضی الله عنهما)

زینب بنت خزیمه

ام سلمه هند دختر ابی امیه

زینب بنت جحش بن رباب

جویریة بنت حارث

ام حبیبه رمله بنت ابوسفیان

صفیه بنت حبیب بن اخطب

میمونه بنت حارث

صفات و اخلاق پیامبر ﷺ

زیبایی شمایل و اوصاف ظاهری پیامبر ﷺ

کمالات نفسانی و خوبیهای اخلاقی پیامبر ﷺ

۶۳۲

۶۳۲

۶۳۴

۶۳۶

۶۳۶

۶۳۶

۶۳۷

۶۳۹

۶۴۰

۶۴۰

۶۴۰

۶۴۲

۶۴۴

۶۴۴

۶۴۴

۶۴۵

۶۴۵

۶۴۶

۶۴۶

۶۴۶

۶۴۷

۶۴۷

۶۴۷

۶۴۸

۶۵۵

۶۵۵

۶۶۱

نموده ام؛ زیرا مطلب را بدون ضرورت، به درازا می کشاند.

در پاره ای از موارد که احساس کردم، موضوع، سؤال برانگیز و شگفت آور است و یا عموم سیرت نگاران، خلاف آن را نوشته اند، به اختصار به شرح موضوع و ذکر دلایل پرداخته ام.

گفتنی است: در رابطه با قبول یا رد روایات، از پیشوایان محقق استفاده برده و در حکم بر صحیح یا حسن و یا ضعیف بودن روایات، به نظر آنان اعتماد کرده ام؛ چون برای این کار، فرصت کافی نداشتم.

صفی الرحمن مبارکپوری

۱۳۹۶/۷/۲۴

الجامعه السلفیه - بنارس

هندوستان

موقعیت جغرافیایی قبائل عرب

سیرت پیامبر ﷺ، در حقیقت عبارت است از رسالتی که پیامبر خدا ﷺ به نام شریعت برای جوامع بشری به ارمغان آورده و به وسیله آن مردم را از تاریکیها به سوی نور رهنمون شده است تا انسانیت را از عبادت و بردگی بندگان، به پرستش و عبادت خدا سوق دهد. بنابراین تنها در صورتی می توانیم سیمای زیبای رسالت را به تصویر بکشیم که آثار و جریانات قبل از نبوت را نیز بررسی کنیم. از اینرو فصلی را به اوضاع و احوال اعراب قبل از اسلام، اختصاص داده و به بررسی شرایطی پرداخته ام که محمد مصطفی ﷺ در آن مبعوث و برانگیخته شد.

موقعیت اعراب

عرب در لغت، به صحراهای خشک و بیابانهای بی آب و علف اطلاق می شود. این لفظ از گذشته های دور بر جزیره العرب نیز اطلاق شده است؛ چنانچه به ساکنان این منطقه و کسانی که آن را برای سکونت برگزیدند، عرب گفته شده است.

جزیره العرب از غرب به دریای سرخ و شبه جزیره سینا، از شرق به خلیج و بخش بزرگی از مناطق جنوبی عراق، از جنوب به دریای عرب که امتداد دریای هند است و از شمال، به سرزمین شام و قسمتی از خاک عراق محدود شده و مساحتش، تقریباً به یک میلیون تا یک میلیون و سیصد هزار مایل مربع می رسد.

جزیره العرب از نظر موقعیت جغرافیایی و طبیعی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است، ولی از لحاظ اوضاع داخلی از هر سو در محاصره صحراها و شزارها قرار گرفته است. موقعیت داخلی جزیره العرب، به مثابه قلعه و دژ محکمی بود که این منطقه را از نفوذ و تهاجم بیگانگان مصون می داشت. به همین سبب از گذشته های دور، ساکنان جزیره عربی در تمام امور زندگیشان از آزادی کامل برخوردار بودند؛ هر چند دو امپراطور بزرگ و قدرتمند، همسایه جزیره عربی بودند. وجود بیابانهای صعب العبور، به عربها، این امکان را می داد که در برابر حملات همسایگان، ایستادگی نمایند.

گرچه رفتار و فرهنگ یادشده گاهی منجر به شر و بدی می شد و حوادث ناگوار و دردناکی را پدید می آورد، اما درکل، گرانبها و باارزش و قابل تقدیر بود؛ چراکه پس از اندکی اصلاح می توانست تمام منافع اجتماعی بشری را تأمین نماید و این، همان کاری است که اسلام، انجام داد و با اصلاح فرهنگ عربها، بهترین تمدن را ساخت.

می توان گفت: پس از وفای به عهد و پیمان، عزت نفس و قاطعیت در تصمیم گیری و وفاداری به عهد و سوگند، ارزشمندترین ویژگی اخلاقی عربها بوده است. زیرا تنها با نیروی اراده و وفاداری به آرمانها می توان، به ریشه کنی فساد و رذالت پرداخت و نظامی خوب و عادلانه، برپا نمود. عربها، ویژگیهای پسندیده دیگری نیز داشته اند که ما، به موارد یادشده، بسنده می کنیم.

نسب و خانواده پیامبر خدا ﷺ

نسب پیامبر خدا ﷺ به سه قسمت تقسیم می شود؛ بخش اول آن که مورد اتفاق بیشتر سیره نویسان و نسب شناسان است، از پیامبر ﷺ شروع و به عدنان منتهی می شود. قسمت دوم نسب پیامبر ﷺ، از عدنان شروع می شود و به ابراهیم علیهما السلام می رسد؛ در این قسمت سیره نویسان، اختلاف نموده اند، گروهی سکوت کرده و گروهی، نسب نامه آن حضرت ﷺ را پس از عدنان نیز برشمرده اند.

در بخشی از نسب نامه ایشان یعنی در فاصله ابراهیم علیهما السلام تا آدم علیهما السلام، صحیح و غیر صحیح با هم در آمیخته است.

بیشتر اشاره ای به نسب رسول خدا ﷺ نمودیم و اینک به تفصیل آن می پردازیم.

بخش اول: محمد پسر عبدالله پسر عبدالمطلب که اسمش شبیه است، پسر هاشم - اسمش عمرو است - پسر عبدمناف که اسمش، مغیره است - پسر قصی - که نامش زید است - پسر کلاب فرزند مره پسر کعب فرزند لؤی پسر غالب فرزند فهر - که لقبش قریش است. و به همین مناسبت قبیله قریش به او منسوب می باشد. - پسر مالک بن النضر - که نامش قیس است - پسر کنانه فرزند خزیمه فرزند مدرکه - اسمش عامر است - پسر الیاس پسر مضر بن نزار بن معد بن عدنان.^۱

بخش دوم: عدنان پسر آد پسر همیسع پسر سلامان پسر عوص پسر بوز پسر قموال پسر ابی بن عوام پسر ناشد پسر حزا پسر بلداس پسر یدلاف پسر طایخ پسر جاحم پسر ناحش پسر ماخی پسر عیض پسر عبقر پسر عیید پسر الدعا پسر حمدان پسر سنبر پسر یثربی پسر یحزن پسر یلحن پسر ارعوی پسر عیض پسر دیشان پسر عیصر - پسر افناد پسر ایهام پسر مقصر پسر ناحث پسر زارح پسر سمی پسر مزی پسر عوضه پسر عرام

۱. سیره ابن هشام (۱/۱ و ۲)؛ تلخیص فہوم اہل الأثر (۶/۵)؛ رحمۃ للعالمین (۱۱/۲ تا ۱۴) و

خته نمود، چنانچه عادت عربها بود.^۱

همچنین گفته شده که آنحضرت ﷺ ختنه شده، به دنیا آمد.^۲

گذشته از مادر، اولین کسی که پیامبر ﷺ را به مدت یک هفته شیر داد، ثویبه کنیز آزادشده ابولهب بود که آن حضرت را همراه با فرزند شیرخوارش مسروح شیر داد؛ پیش از آن حمزه پسر عبدالمطلب را نیز شیر داده بود و پس از آن به ابوسلمه بن عبدالله مخزومی هم شیر داد.^۳

محمد ﷺ در قبیله بنی سعد

عربهای شهرنشین عادت داشتند که بچه هایشان را به دایه های روستایی و بادیه نشین بپارند تا از بیماریهای شهر مصون بمانند و جسمشان قویتر و اعصابشان سالمتر گردد و در گهواره، زبان فصیح عربی را بیاموزند.

عبدالمطلب نیز برای پیامبر ﷺ به دنبال دایه ای بود تا اینکه او را به دست زنی از بنی سعد بن بکر به نام حلیمه دختر ابی ذؤیب سپرد؛ شوهر حلیمه، حارث بن عبدالعزی با کنیه ابی کیشه از همین قبیله بود. برادران و خواهران رضاعی پیامبر ﷺ عبارت بودند از عبدالله پسر حارث و انیسه دختر حارث و حذافه یا جذامه دختر حارث که همان شیما است و ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطلب (پسرعموی رسول خدا ﷺ)، حمزه عموی پیامبر ﷺ نیز در بنی سعد بن بکر پرورش یافته بود و همان زنی که حمزه را شیر داده بود، یک روز در خانه حلیمه بود و پیامبر ﷺ را شیر داد؛ بنابراین حمزه از دو جهت برادر شیری پیامبر است: از طرف ثویبه و از طرف همین زن از بنی سعد.^۴

^۱ . محاضرات تاریخ الأمم الإسلامیه (۶۲/۱)

^۲ . نگا: تلقیح فہوم اہل الأثر، ص ۴، ابن قیم می گوید: حدیثی در این باره به ثبوت نرسیده است.

(زادالمعاد، ۱۸۰/۱).

^۳ . تلقیح فہوم اہل الأثر، ص ۴؛ مختصر سیرہ الرسول ﷺ از شیخ عبداللہ نجدی، ص ۱۳.

^۴ . زادالمعاد (۱۹/۱).

حلیمه از روزی که پیامبر ﷺ را تحویل گرفته بود، از برکات وجود آن حضرت، چیزهای زیادی دید که او را به شگفت واداشت. اینکه با حلیمه همراه می شویم که از آن ماجرا می گوید.

حلیمه می گوید: به همراه شوهر و فرزند شیرخوارم با جماعتی از زنان بنی سعد بن بنی بکر به دنبال بچه های شیرخوار بیرون شده بودیم؛ قحط و خشکسالی، همه چیز ما را از ما گرفته بود.

من سوار بر الاغ سفیدی بودم؛ ماده شتر پیری هم داشتیم که حتی یک قطره شیر نمی داد! گریه پسر بچه ای که از گرسنگی می گریست، ما را از خواب شب بازداشت و در پستانم چیزی نبود که او را سیر کند. با این حال سخت امیدوار بودیم که بارانی بیارد و مشکلاتمان، حل شود. سوار بر همان الاغ، بادیگران همراه شدم؛ اما الاغم ضعیف بود و از دیگران عقب می افتادم. این موضوع، بر دیگران دشوار بود و آنان را ناراحت می کرد؛ وقتی به مکه رسیدیم و به جستجوی بچه های شیرخوار پرداختیم، رسول خدا ﷺ را به یکایک زنان شیرده عرضه کردند؛ همه ما همین که می فهمیدیم، یتیم است، از پذیرفتن او خودداری می کردیم؛ زیرا همه ما به پاداش پدر کودک امید بسته بودیم و می گفتیم: یتیم، چه فایده ای دارد؟ مادر یا جدش چه کار می کنند؟ (پاداشی که انتظار داریم، به ما نمی دهند). همه زنان، برای خودشان شیرخوارانی گرفتند، اما من کودک شیرخواری نیافتم. لذا به شوهرم گفتم: بخدا قسم خوش ندارم که در میان همراهانم فقط من بدون تحویل گرفتن کودکی بازگردم، بنابراین همین یتیم را تحویل می گیرم. شوهرم موافقت کرد و گفت: اشکالی ندارد؛ شاید خداوند، برای ما در او برکتی قرار دهد. می گوید: رفتم و او را گرفتم؛ آنچه مرا به تحویل گرفتن او واداشت، این بود که بچه ای غیر از او نیافتم.

او را گرفتم و به کاروان پیوستم و چون او را در دامن خود نهادم، پستانهایم پر شیر شد. او آشامید و سیر شد و برادرش هم آشامید و سیر شد و هر دو، راحت خوابیدند حال آنکه پیش از آن فرزندم نمی توانست بخوابد.

همسرم به سراغ ماده شترمان رفت و ناگاه متوجه شد که پستانهایش پر شیر شده است. آنقدر شیر دوشیدیم که هر دوی ما سیر شدیم و آن شب را با کمال خوشی

دعوت به سوی خدا و مواد آن

آیات سوره مدثر، بر پیامبر ﷺ نازل شد و آن حضرت ﷺ در راستای دعوتش، اوامری چند از سوی خدا، دریافت نمود. دستورات مهم و بلندی که با ظاهری ساده، اهداف بلندی را دنبال می کند و بسیار اثرگذار و نیرومند ظاهر می گردد؛ از جمله:

۱- هدف از قیام و بپاخاستن و بیم دادن، این بود که هیچ یک از مخالفان دین خدا را در عالم هستی نگذارد مگر اینکه او را از عواقب وخیم و وحشتناک کارش بیم دهد تا ترس و وحشت در قلب و ضمیرش جای بگیرد و واقعاً از عواقب کارهای نامشروعش بترسد.

۲- هدف از بیان بزرگی خدا، این است که هیچ طاغوتی، بر روی زمین نماند مگر اینکه شوکتش در هم شکند و واژگون گردد تا بدین سان تنها کبرiایی و بزرگی خدا، در زمین بماند.

۳- هدف از پاکی لباس و ترک بتان، این است که باید ظاهر و باطن را آراسته و تزکیه نمود؛ تزکیه ای که جنس بشر با آن، در سایه رحمت بی پایان و در پناه خدا و حمایت و هدایت او و در پرتو نورش، می آرمَد و به تمام معنا پاک می گردد تا بهترین الگو و نمونه جامعه بشری شود و قلبهای سالم و وارسته، به آن جذب گردند و بزرگی و مقام والایش را دریابند و قلوب انسانهای گمراه با درک هیبت و بزرگی وی، به وحشت بیفتد و دنیا، خواسته یا ناخواسته، در اختیارش قرار بگیرد.

۴- هدف از اینکه در این سوره به رسول خدا ﷺ دستور داده شده که بر کسی منت نگذارد، این است که کارها و تلاشهایش را بزرگ مپندارد. بلکه همواره در کوشش و فداکاری باشد و تلاش کند و فداکاری و جان نثاری نماید و آنگاه تمام خوبیهای خود را از یاد ببرد؛ یعنی: در شناخت خدا بگونه ای فنا شود که سختیهای را که متحمل شده یا کارهایی را که در این راستا انجام داده، اصلاً احساس نکند.

۵- همچنین در این آیات، اشاره شده است به: آزار و شکنجه های سرکشان و مخالفان و استهزاء و تلاش آنها در به قتل رساندن آن حضرت و یارانش. خداوند متعال به آن حضرت دستور می دهد که با تمام قدرت و پایداری و شجاعت،

مقاومت نماید؛ آن هم نه برای منافع شخصی، بلکه فقط برای رضای خدای متعال. الله اکبر! این دستورات، چقدر با وجود ظاهر ساده و آسانشان، گسترده اند و چه اثرات گیرا، آرامش بخش و شگفت آوری دارند! آری؛ دستوراتی که در میدان عمل، خیلی دشوار و با عظمتند و با اجرای آنها، طوفان و تحولی فراگیر در جهان به راه افتاد.

در این آیات، موارد و مباحث دعوت و تبلیغ، بیان می گردند. انذار و بیم دادن، نشان دهنده این است که سلسله اعمال و کارهایی وجود دارد که هرکس، مرتکب آنها شود، با فرجامی بد مواجه می گردد.

با توجه به اینکه همه می دانند دنیا، جایی نیست که انسان، جزای تمام کارهایش را ببیند، لذا انذار و بیم دادن، این معنا را می رساند که روز مجازات یا رستاخیز و روز جزا، با این دنیا فرق می کند و بدین ترتیب ناگفته روشن است که جهانی غیر از دنیا نیز وجود دارد.

آیات دیگر، از بندگان، توحید آشکار و صریح را می طلبد و نیز می خواهد که تمام کارها را به خداوند تفویض کنند و از پیروی نفس دوری نمایند و رضایت مردم را واگذارند و فقط به رضای خدا بیندیشند. خلاصه این موارد عبارتند از:

(الف) توحید و یکتاپرستی

(ب) ایمان به روز قیامت

(ج) خیزش و قیام برای تزکیه نفس بدین شکل که از منکرات و کارهای زشت دوری کنیم، زیرا به فرجامی بد می انجامد؛ همچنین برای رسیدن به کمالات انسانی و انجام کارهای شایسته، جدی و کوشا باشیم.

(د) واگذار نمودن تمام کارها به خداوند متعال

(ه) تمام اینها پس از ایمان به رسالت محمد ﷺ و تحت رهبری و رهنمودهای ایشان صورت می گیرد. سرآغاز این آیات، یک ندای آسمانی با طنین ندای ربانی است که با فرمان (برخیز)، رسول خدا ﷺ را برای انجام یک کار بزرگ، از خواب و آسایش، جدا می سازد و به جهاد و مبارزه و تحمل سختیهای راه دعوت فرا می خواند و می گوید:

﴿يَا أَيُّهَا يٰأَيُّهَا الْمَدَّثِرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾﴾ [مدثر: ۱-۲]